

процесу виховання та соціалізації дітей в сім'ях моряків та рибалок необхідна тривала та комплексна діяльність середоутворюючого характеру, а саме: соціально-педагогічний супровід таких родин, спрямований на надання психолого-педагогічної допомоги, розширення взаємодії таких сімей з освітніми та соціальними структурами, а також розширення системи виховної роботи з курсантами морських коледжів для їх підготовки для дистантного батьківства. Свідома підготовка до батьківства, самовиховання батьків, їх духовне зростання – запорука успіху в вихованні дитини. Стаючи вихователем, дорослий має почати з себе.

Висновок. Процеси побудови демократичного суспільства, реформування всіх сфер життя актуалізують задачу підготовки молоді до створення сім'ї та виховання дітей, і зокрема уваги в психолого-педагогічних дослідженнях потребують сім'ї морських працівників. Включення до освітніх стандартів варіативної складової, гуманізація та гуманітаризація освіти в цілому можуть стати передумовою вирішення цієї проблеми. Розв'язанню цього питання можуть сприяти подальші дослідження з виявлення показників та рівнів готовності курсантів морських коледжів до успішного виховного впливу в умовах майбутніх дистантних сімей, вивчення педагогічних умов розвитку готовності курсантів морських коледжів до виховання дітей в умовах дистантних сімей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ ст. // Освіта. – 2001. – 11-18 липня (№38-39). – С. 2 – 6.
2. Семья. Социально-психологические и этические проблемы: Справочник. В.И. Зацепин и др. – К., 1990. – 220с.
3. Торохтий В. С. Психология социальной работы с семьей. – М., 1996. – 170с.
4. Филиппова Г.Г. Материнство: сравнительно-психологический подход // Психологический журнал. – 1999. – № 5. – С. 82–87.

УДК 37.034:377

М.С. Бранецька

СТУДЕНТСЬКА ГРУПА ЯК СЕРЕДОВИЩЕ РОЗВИТКУ ЕТИЧНИХ ВЗАЄМВІДНОСИН

Стаття присвячена визначенню особливостей студентської групи політехнічного коледжу як середовища, в якому формуються етичні взаємини. З цією метою було проаналізовано довідникову філософську, психологічну та педагогічну літературу та проведено тестування та опитування студентів коледжу.

The article is devoted to the determination of features of student group of polytechnic college as an environment where ethic mutual relations are formed. For this reason philosophical, psychological and pedagogical literature was analyzed; tests and interview were conducted with collegians.

На сучасному етапі суспільство поглинуло проблеми ринкових відносин, нестабільність економіки, політичні складнощі, які руйнують моральні устої. Це призводить до нетерпимості і жорстокості людей, руйнує внутрішній світ особистості. Саме тому вищі навчальні заклади, до яких відносяться і політехнічні коледжі, вирішуючи завдання виховання, повинні спиратися на розумне і моральне в людині, допомогти кожному вихованцю визначити ціннісні основи власної життєдіяльності, знайти почуття відповідальності за збереження моральних засад суспільства. Цьому допоможе етичне виховання, органічно вплетене у навчально-виховний процес. Недоліки та прорахунки етичного виховання зумовлені загостренням життєвих суперечностей. Частина молоді

вражена соціальним інфантізмом, скептицизмом, небажанням брати активну участь у житті найближчого оточення – навчальної групи, в якій проводять більшість часу і в якій вчать будувати гармонійні взаємини. Окремі студенти страждають бездуховністю або вбачають її у винятковості положення в суспільстві. Найбільш небезпечною формою занедбаності деяких молодих людей є моральне лицемірство, практичне використання багатобічної моралі: одна зовнішня, показна – для загалу, громадських заходів; інша – для дому, для родини.

Мета статті: визначити особливості студентської групи політехнічного коледжу як середовища, в якому формуються етичні взаємини.

Варто зазначити, що фундаментальні психолого-педагогічні дослідження структурно-динамічних особливостей ціннісно-сислової сфери особистості в різний час здійснювали І.Бех, Ф.Василюк, М.Гінзбург, З.Карпенко, Д.Леонт'єв, Т.Титаренко, Н.Чепелева. Закономірності психічного розвитку особистості в юнацькому віці розкривали Л.Божович, Е.Еріксон, Я.Коломінський, І.Кон, Г.Костюк, С.Максименко, В.Москалець, М.Савчин.

Окремі аспекти проблеми людини та її духовних цінностей були розглянуті в дисертаційних дослідженнях Д.Балдинюк, О.Баришнікова, В.Вексельман, Г.Гуменюк, І.Гушина, О.Зубарева, О.Клумбите, В.Калінін, Л.Міллер, Ж.Міцкевич, Г.Хруслів.

Проблемам генезису, структури, динаміки, феноменів групового процесу присвятили свої роботи В. Агеєв, Г. Андрєєва, Л. Гозман, А. Донцов, Ю. Ємельянов, Р. Кричевський, Р. Немов, Л. Петровська, А. Петровський та інші

«Дозвіл протиріч етичного виховання вимагає критичної оцінки сформованих підходів до організації та механізмів здійснення виховної роботи. Один з них – вербально-західний, що вимагає в основному розробки деякої суми освітніх бесід, які розкривають зміст моральних правил на позитивних прикладах. Вербально-західне виховання здійснюється, як правило, ізольовано від багатого моральними проблемами реального життя дітей, не перетинаючись з ним і ніяк не впливаючи на нього. Тому в практичному житті і діяльності студентів виникає етичний вакуум, який заповнюється стихійними, нерідко негативними впливами» [1: 170].

Академічна група є тим середовищем, де відбувається спілкування та формуються взаємовідносини. За сучасним тлумачним психологічним словником група – обмежена розміром спільність людей, що виділяється або яку виділяють із соціального цілого за певних ознак: характеру діяльності, соціальної або класової приналежності, структури, композиції, рівня розвитку тощо.

Зміст спільної діяльності членів групи опосередковує всі процеси внутрішньогрупової динаміки: розвиток міжособистісних відносин, сприйняття партнерами один одного, формування групових норм і цінностей, форм співробітництва і взаємної відповідальності. Відносини, що сформувалися в групі, впливають на ефективність її діяльності. Крім цього виділяється безліч інших соціально-психологічних критеріїв, за допомогою яких намагаються врахувати соціальні та психологічні аспекти ефективності діяльності групи, наприклад: 1) усебічний розвиток особистості; 2) безкорисливе і сумлінне ставлення до праці; 3) суспільно-політична активність; 4) згуртованість і рівень керованості колективу; 5) ціннісні орієнтації і ціннісні норми; 6) величина і склад групи; 7) психологічний клімат у колективі та ін. Складність визначення ефективності діяльності групи за цими критеріями полягає у складності виділення одиниць їхнього виміру і розробки вимірювальних процедур.

Академічні навчальні групи політехнічного коледжу є формальними групами. Разом з тим, слід визначити, що в таких групах виникають неформальні мікрогрупування, які характеризуються спільними інтересами, симпатією та структуруються стихійно. Л.І. Новикова виділяє три типи стосунків в групі:

а) ділові, офіційні, стосунки взаємного контролю та відповідальності, що виникають та об'єднують дітей у процесі різноманітної спільної діяльності;

б) неофіційні міжособистісні взаємовідносини зацікавленості, що спеціально формуються у процесі формального та неформального спілкування дітей, та об'єднують їх як членів одного колективу;

в) міжособистісні взаємовідносини вибіркового характеру, які будуються на основі взаємної симпатії, спільних інтересів [3: 69].

Функціональне призначення груп показує, для чого існує та чи інша група. Виокремлення когнітивної, емоційно-комунікативної і практичної функцій характеризує тільки психологічний підхід до оцінки призначення відносин у групах.

Очевидно, що когнітивна, емоційно-комунікативна і практична складові мають місце в усіх групах, які вирішують спільні задачі. Причому, жодна з них не може бути вирішена без інформаційного забезпечення учасників суспільної діяльності. Інформація стосується як предмета, цілей, засобів діяльності, так і стосунків у групі. В процесі спільної діяльності в ній виникає емоційно-комунікативний компонент: учасники взаємодіють, діляться думками і почуттями, розподіляють функції. Будь-яка реальна суспільна діяльність вимагає практичних дій, які її завершують. Без цього активність учасників буде не по суті спільної роботи. Емоційно-комунікативний момент в суспільній діяльності при правильній організації формує мотивацію як окремих учасників, так і всієї групи як системи [2: 145].

У деякому ідеальному вигляді практична функція відносин в групі визначає практичну орієнтацію складу групи; пізнавальна функція – перевага пізнавальних орієнтацій (в умовах навчальних закладів ведучою стає саме пізнавальна функція відносин); емоційно-комунікативна функція – наявність такого лідера і складу групи, в якій переважає орієнтація на емоційно-комунікативні відносини. Такі відносини переважають в групах спільного відпочинку і дозвілля.

Зрозуміло, що подібне розуміння цільового призначення відносин достатньо абстрактне і навряд чи є йому аналог у реальному житті. Однак таке уявлення визначає головний вектор підбору і комплектації малих груп в умовах, коли є можливість зробити це.

Офіційні групи виникають, створюються і існують для вирішення різноманітних завдань. В якості умов створення офіційних груп можна вважати потребу суспільства у виробництві нових матеріальних і духовних цінностей, розвитку особистості. Ефективність основної функції виробництва – практичної – багато в чому залежить від того, наскільки оптимальна структура у та поза виробничими комунікаціями. Неприпустима підміна цілей міжособистісних відносин у плані її будови: практичною, інтелектуальною, емоційно-комунікативною. У ході діяльності можуть відбуватися перемикання з однієї цілі на іншу, тим не менше стратегія і тактика робіт повинні йти за лінією практичних дій.

Емоційно-комунікативне призначення відносин в групах полягає в тому, щоб вони відповідали гармонійному розвитку особистості, реалізації виробничих сил людини.

Навчальні, науково-дослідницькі, емоційно-комунікативні групи розрізняються за характером цілей і засобів. Засоби навчальних груп цілеспрямовані на суб'єкти, для яких засвоєння знань, умінь і навичок є найважливішою умовою перебування в групі. Емоційно-комунікативна мета приятельських, дружніх груп визначає і їх засоби.

З метою аналізу, визначення рівня розвитку та особливостей міжособистісних взаємовідносин студентів навчальних закладів політехнічного профілю нами було використано ряд тестів [4: 379-399]. А саме: тест на визначення деструктивних настанов у міжособистісних відносинах (за В.В. Бойко), тест на діагностику емоційних бар'єрів (за В.В. Бойко), тест на соціально-перцептивну диференціацію малих груп. Проаналізувавши та систематизувавши відповіді, можна зробити висновок, що 78% студентів мають індивідуалістичний або прагматичний тип сприйняття колективу. Під індивідуалістичним розуміється такий тип, при якому індивід ставить до групи нейтрально, ухиляється від спільних форм діяльності і обмежує контакти в спілкуванні. Прагматичний тип характеризується як такий, при якому індивід оцінює групу з точки зору корисності і віддає перевагу контактам лише з найбільш компетентними джерелами інформації.

20 % студентів показали високий рівень негативних комунікативних настанов, серед яких виявлено завуальовану або відкритую жорстокість, негативний досвід спілкування, обґрунтований негативізм. Це проявляється у неприхованих негативних оцінках і переживаннях з приводу більшості оточуючих, проблемах при розв'язанні конфліктів як на

рівні однолітків, так і з викладачами. Багато студентів відчують труднощі у повсякденному спілкуванні, не вміють проявляти емоції або керувати ними.

Отже, група – традиційний предмет соціально-психологічних досліджень. При цьому вивчаються процеси, що розвиваються всередині групи, і сама група як цілісний суб'єкт діяльності, що взаємодіє з іншими групами включений до системи суспільних відносин. Як ознаки критерію сприяння взаєморозвитку в групі навчальній виступають: 1) позитивна динаміка товариськості; 2) комунікативна готовність і прагнення до взаємодії; 3) доброзичливість і взаємний інтерес до потреб, бажань і емоційних станів один одного. Дослідження показують, що якщо за цими критеріями в ході навчання і виховання спостерігаються позитивні зрушення, то застосований метод навчання або виховання має високу психологічну і соціально-психологічну ефективність, що є найважливішим під час формування етичних взаємин між студентами політехнічного коледжу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лихачев Б.Т. Педагогика «курс лекцій». – М., 1996.
2. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. – М., 1984.
3. Новикова Л. И. О методологическом подходе в исследовании Воспитательного коллектива// Измерения в исследовании проблем воспитания. – Тарту, 1973.
4. Фетискин Н. П., Козлов В. В., Мануйлов Г. М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. – М.: Изд-во Института психотерапии, 2005.

УДК 37.037

І.Г. Глухов

САМОВИХОВАННЯ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ЮНИХ СПОРТСМЕНІВ

У статті розглядаються питання щодо самовиховання вольових якостей юних спортсменів. Розкрито основні методи, які використовуються при самовихованні.

The questions of self-education of volitional qualities of young sportsmen are examined in the article. Basic methods which are used for a self-education are exposed.

Актуальність дослідження. Постановка проблеми. Зміни у суспільно-політичному житті Української держави вимагають докорінної перебудови процесу виховання молодого покоління. Це засвідчено Конституцією України, Законами України “Про освіту”, “Про фізичну культуру і спорт”, Цільовою комплексною програмою “Фізичне виховання – здоров’я нації”, Концепцією фізичного виховання в системі освіти України. Однією з найбільш складних і значущих у вихованні є проблема волі, в основі якої лежить свідоме спрямування людиною своєї діяльності відповідно до поставлених цілей і завдань, здатність долати перешкоди на шляху їх досягнення. В переліку вольових якостей основними є цілеспрямованість, наполегливість і завзятість, рішучість і сміливість, витримка і самовладання, ініціативність і самостійність.

У розробці проблеми вольових якостей та їх виховання значну роль відіграли роботи І. Д. Беха, Л.С. Виготського, А.І. Висоцького, В.А. Іваннікова, Є.П. Ільїна, К.Н. Корнілова, В.А. Крутецького, А.Ц. Пуні, П.І.Розмислова, С.М.Рівеса, П.А. Рудика, В.І. Селіванова, Б.М. Смирнова, К.Д. Ушинського, О.А. Черникової, Т.І. Шульги.

Однак, усі зусилля педагогів, спрямовані на виховання та перевиховання є малоефективними без свідомої діяльності людини за допомогою власних зусиль по вдосконаленню себе, своїх якостей, поведінки та здібностей, без самовиховання.

У сучасних роботах з педагогіки та психології завжди приділялася значна увага проблемам самовиховання, але в силу різних причин, методика самовиховання не враховувала древні повчання, особливо пов’язані з релігією, недооцінювалися праці так